

Du kan väl ge bort. Lite.

Om Relationell och Dialogisk estetik
och hur man arbetar med det

Fanar Al-Tai

Konstfack, Institutionen för bildpedagogik
Läroutbildning, Konst med examensarbete 30 hp, 2009
Teori handledare: Kenneth Karlsson
Gestaltningens handledare: Love Hansson
Examinator: Anette Göthlund
Opponent: Marianne Blomström
Datum för examination: 10-01-11

Abstrakt

Att ge utan att vilja ha någonting tillbaka, hur ser vi på detta i vårt vardagsliv? I mitt arbete använder jag relationell och dialogisk estetik som ett verktyg för att förstå sociala strukturer. Det innebär att jag medvetet påbörjar en social förändrings-process och vinner insikt om den genom att själv driva processen. Den metod jag använder främst är dialogen. De frågeställningar jag arbetat med är: På vilka sätt kan jag begripa/tolka relationell/dialogisk estetik med mina arbetsmetoder/sociala experiment? Hur skapas dialoger och samtal genom icke-provokativa handlingar? Tyngdpunkten i undersökningen ligger i att pröva hur människor reagerar på min gestaltning på offentliga platser. Genom att iscensätta handlingar där jag använder mig själv för att anonymt ta kontakt med människor för att bjuda på olika former av gåvor i oväntade situationer, skapas *sociala skulpturer*. Vid sex olika tillfällen har jag provat att ge bort äpplen, godis, skjuts, tid, ”pengar” och avlastning. Det handlar om att uträtta goda gärningar och små handlingar för att väcka människors uppmärksamhet. Den gestaltning som presenteras här är en rumslig installation bestående av en trettio minuter lång uppspelning av valda delar av ljudupptagningarna gjorda vid mina aktioner. På golvet i denna rumsliga installation valde jag att lägga ut olika typer av mattor med en skål frukt och nötter i mitten. Mitt motiv till detta är att jag vill att människor som går in i rummet inte ska känna sig tidsbegränsade. Idén är att sätta sig ner i lugn och ro för att ta sig tid att lyssna på inspelningen och kanske även öppna upp för samtal och diskussion med andra människor som befinner sig i rummet. Ljudet spelades in med dold diktafon och mikrofon-mygga. I alla aktioner, förutom där jag ger bort tid, är jag anonym och avslöjar inte att jag genomför en undersökning. Att ge bort tid och tjänster är någonting människor inte är vana vid i vårt samhälle, där det ständigt fattas tid och där det generellt finns bakomliggande motiv för att ge bort gåvor i det offentliga rummet. Med dessa icke-provokativa handlingar uppstod dialoger, när människor fick stanna till, reflektera, samtala eller ge gengåvor. Handlingarna baseras också på att de ansikten vi möter kommer vi också ta ansvar för.

Innehållsförteckning

1	Inledning.....	2
1.2	Bakgrund och syfte.....	2
1.3	Frågeställningar.....	2
1.4	Empiri/material.....	3
1.5	Metod och tillvägagångssätt.....	3
1.6	Teori.....	3
1.7	Gestaltande undersökning.....	3
1.8	Forskningsöversikt.....	4
2	Den relationella estetiken.....	4
2.1	Konstnärer inom den relationella estetikens sfär.....	5
2.2	Thai-soppan som blev en symbol för en hel rörelse.....	5
2.3	Hur skulle det gå om alla gjorde så?.....	5
2.4	Kritiken mot den relationella estetiken.....	6
3	Den dialogiska estetiken.....	6
3.1	Konstnärer inom den dialogiska estetikens sfär.....	7
3.2	Konsten att öppna upp för dialog.....	7
3.3	Strävandet efter att blottlägga mänskliga erfarenheter.....	8
4	Att göra gott.....	9
5	Bearbetning och analys.....	9
5.1	Du kan väl ge bort. Lite. Äpplen.....	10
5.2	Du kan väl ge bort. Lite. Godis.....	11
5.3	Du kan väl ge bort. Lite. Skjuts.....	12
5.4	Du kan väl ge bort. Lite. Tid.....	14
5.5	Du kan väl ge bort. Lite. Pengar.....	16
5.6	Du kan väl ge bort. Lite. Avlastning.....	17
6	Resultat och tolkning.....	17
7	Slutdiskussion.....	19
7.1	Didaktisk diskussion.....	20
7.2	Hur kan jag undervisa detta i skolan?.....	20
	Noter.....	22
	Källförteckning.....	23
	Bilbilagor.....	24

1 Inledning

Det hela började gro som ett frö hos mig, för att slutligen växa ut till någonting som jag kommer att undersöka i mitt examensarbete. Förra året samlade jag och några personer i min närhet ihop ett antal kilo äpplen, från diverse trädgårdar runtomkring Stockholm. Där fanns det ett överflöd av frukt, där ägarna till träden inte hann, ville, eller kunde ta tillvara på alla mogna äpplen som skulle ha ödet att sluta som bortslängd fallfrukt. Samtidigt säljs (industriella) äpplen för sju kronor styck på bland annat Seven Eleven och Pressbyrån. Tanken var att få folk och tänka till att innan de går in och köper denna manipulerade frukt, så finns det ute i naturen massor att ta tillvara på gratis, som dessutom är ekologiskt. Vi ställde oss en tidig höstkväll på Götgatsbacken i Stockholm (inte för långt ifrån en Seven Eleven affär) med ett par korgar och delade ut de äpplen vi hade plockat. Reaktionerna var mestadels positiva, men en del människor reagerade med misstänksamhet. Varför stod vi och delade ut äpplen gratis? Ville vi ha något tillbaka? En del frågade oss om vi representerade något företag som ville sälja någon tjänst. Andra frågade skämtsamt om äpplena var förgiftade. Många kunde vi också samtala med om varför vi delade ut all den här frukten gratis. Det fick mig att vilja undersöka mer och se närmre på hur jag kan arbeta med att ”ge utan att vilja ha någonting tillbaka”. Detta ledde till att den här undersökningen kommer att handla om relationell och dialogisk estetik, som har ett utvidgat sätt att se på konst. Arbetet kretsar kring något som kan uttryckas som ”social skulptur”.

1.2 Bakgrund och syfte

Det kändes givande att kunna nå fram till människor genom att göra en sådan enkel aktion som att dela ut äpplen. Det fick mig att vilja experimentera mer med att ge bort fler saker (inte bara äpplen) gratis till människor i det offentliga rummet. Jag vill undersöka hur de här små handlingarna inverkar på vårt vardagsliv. Att ge utan att vilja ha någonting tillbaka, hur ser vi på detta i vårt vardagsliv? I mitt arbete vill jag använda konsten som ett verktyg för att försöka förstå sociala strukturer och det specifikt genom relationell och dialogisk estetik. Förhoppningsvis vill jag se om de här olika sakerna/handlingarna/objekten jag delar ut kommer att skapa ett sammanhang till slut. Det didaktiska syftet är att använda den relationella/dialogiska estetiken som ett komplement och samtida kontrast till den traditionella bildundervisningen. Att belysa och använda ”konsten som ett utvidgat fält” i skolan är oerhört relevant för yrkesverksamma bildpedagoger och blivande bildpedagoger. För ett utvidgat sätt att se på skolan, leder till en bredd i bildundervisningen.

1.3 Frågeställningar

På vilka sätt kan jag begripa/tolka relationell/dialogisk estetik med mina arbetsmetoder/sociala experiment?

Hur skapar jag dialoger/samtal genom mina ”icke-provokativa” handlingar?

1.4 Empiri/material

Det material jag undersöker är de experiment jag utför, och de observationer och reflektioner jag gör kring dessa. Med andra ord kommer materialet att vara mina egna aktioner.

1.5 Metod/tillvägagångsätt

Det jag kommer att arbeta inom går att uttrycka som en slags iscensättande forskning. Det innebär att jag medvetet påbörjar en social förändringsprocess och vinner insikt om studerat fenomen genom att själv driva processen. Ansatsen lämpar sig särskilt väl för att undersöka oförutsägbara skapande och gestaltande skeenden. Jag har använt mig av dialogen som metod först och främst, liksom deltagande observation och aktiva handlingar där syftet bland annat är att se hur människor i omgivningen reagerar. Inledningsvis studerade jag om relationell/dialogisk estetik/konst, samlade på mig texter från böcker, nätet etc, och undersökte hur olika konstnärer jobbat med relationell/dialogkonst. Jag har spelat in de olika mötena med människor. Ljudinspelningarna användes även i den slutgiltiga gestaltningen. Fotografering används inte i det material jag analyserar, utan har enbart använts för dokumentation. Jag ville inte att det skulle kännas som att jag dokumenterar människor när jag utför undersökningen/ vardagsexperimenten. Det handlar om att uträtta goda gärningar och små aktioner för att väcka människors uppmärksamhet.

1.6 Teori

Här tar jag upp Nicolas Bourriaud's och Grant H. Kester's konstteorier. I den teoretiska bakgrunden ligger också kortfattat Jürgen Habermas dialogiska modell om varje medborgares rätt att uttrycka sig. Detta går jag in på i kapitlet om den relationella estetiken och i kapitlet om den dialogiska estetiken. Det är också Habermas teorier som Kester har byggt sina teorier om den dialogiska estetiken. Jag använder mig också som stöd i diskussionen om etik och mötet med "den andre" av Peter Kemp och Emmanuel Levinas teorier/filosofier om ansiktets möte. Jag går in mer om detta i bearbetning och analys.

1.7 Gestaltande undersökning

Jag bestämde mig att i undersökningen hålla mig till de platser där jag själv rör mig i vardagen och platser där människor är i rörelse. Det vill säga först och främst i tunnelbanans sfär, på Konstfack och kring det området jag bor. Tyngdpunkten i undersökningen ligger på att undersöka offentliga platser och hur människor reagerar på min gestaltning. Jag iscensätter saker som leder till handling, där jag använder mig själv och andra för att skapa denna *sociala skulptur*. Detta begrepp går jag in mer om i den relationella estetiken och i bearbetning och analys. Det uppstår saker genom att jag tar kontakt med människor för att bjuda på olika former av gåvor i en oanad situation. Dessa oväntade situationer leder till handling och dialoger, vilket också är min intention i undersökningen. Ljudet spelade jag in via en diktafon och en "mikrofon mygga" som jag gömde i min halsduk. I alla aktionerna, förutom där jag ger bort tid, är jag "anonym"

och avslöjade inte att jag genomförde en undersökning. Orsaken till detta är att mitt arbete handlar om att ge utan att vilja ha någonting tillbaka. Förmodligen skulle mycket av meningen med det försvinna om jag avslöjade att jag är studerande på Konstfack och genomför aktionerna som en del av mitt examensarbete. Stefan Einhorn tar i *Konsten att vara snäll* upp att handlingen är det primära för att det verkligen ska ske förändringar inom oss och runtomkring oss.

För det är inte tanken som räknas – det är handlingen.
Om handlingen är god, är orsaken till handlingen i regel
sekundär.¹

1.8 Forskningsöversikt

Jag har inte hittat någon större tidigare undersökning som går in direkt på detta ämne, varken när det gäller relationell eller dialogisk estetik. Den forskning jag framförallt har tagit del av går att hänvisa till i teoridelen.

2 Den relationella estetiken

Begreppet relationell estetik myntades av den franske konstteoretikern Nicolas Bourriaud på 90-talet, för att beskriva en strömning inom den samtida konsten.² Men redan på 60-talet talade den tyske konstnären Joseph Beuys för den sociala konsten.³ Det var han som vidgade konstbegreppet, och konsten kom också att börja handla om möten, interaktion, tilltal, social dynamik och kedjereaktioner. Beuys införde också uttrycket *social skulptur* som i praktiken betyder att människor aktivt möts och deltar i samtal/dialoger. Ur det kommer det oförutsägbara resultat som är essensen i den sociala konsten, det vill säga att konsten finns inom oss. Bourriaud menar också att relationell konst inte ska fokusera på att vara ett fysiskt verk, utan fokus ligger i att vara en del av en helhet; en process som handlar om att bygga nätverk, möta människor, undersöka vilka behov som finns och hur de kan uppfyllas. Denna estetik strävar efter att skapa delaktighet och engagemang. Målet är att nå samförstånd. Rationella samförstånd kan dock vara svåra att nå, särskilt inom värdesfärerna. Det innebär att vi måste utvärdera varje möte och se hur det kunde ha gjorts bättre och friare. Att involvera åskådaren och göra denne till aktivt deltagande är en annan viktig del av den relationella estetiken. Det är en form av politiskt och socialt förändringsarbete, som initieras av konstnärer eller konstinstitutioner, och kan inte bygga på ironi eller cynism. Det den relationella estetiken gör, är att den ersätter konstverket med något som kan beskrivas som gör-det-själv-projekt. Denna strävan efter att skapa delaktighet och engagemang gjorde att rörelsen till en början hyllades som en frisk fläkt inom konstvärlden för att sedan kritiserades för att bygga på ett ”luftslott” av konstkritiker. Den här kritiken mot den relationella estetiken, gjorde den till ett ibland ifrågasatt begrepp inom konstens sfär. Den relationella konsten har fått kritik för att det aldrig har varit möjligt att komma fram till någon fastare idé om vad det handlar om. ”Snäll konst” som fokuserar på att möta individer och involvera dem i något, men vad händer sedan?⁴

2.1 Konstnärer inom den relationella estetikens sfär

Inom detta område bedriver konstnärer praktiska och teoretiska undersökningar av det sociala rummet. Det kan handla om berättartekniker (mycket inom film), journalistik och inte minst om interaktion mellan konst och publik. Dock är det osäkert om det rör sig om någon specifik konstrikning kring en bestämd teori utan långt mera generellt.⁵

2.2 Thai-soppan som blev en symbol för en hel rörelse

En konstnär som förknippas med den relationella estetiken är Rirkrit Tiravanija. Hans arbetsmetod generellt sett är att laborera med konst som ges en social funktion. Det kan vara att dela måltider, laga mat, läsa eller spela musik. Tiravanija ger galleriet en annan funktion än den traditionella, han jobbar då med att forma det till något mer än en ”statisk” plats att beskåda utställda objekt. Galleriet blir en plats för olika typer av interaktioner, där publiken blir involverade och delaktiga i olika former av sociala samspel. Tiravanija blev en slags startfigur för hela rörelsen när han bjöd konstpubliken på thai-soppa, en symbol för interkulturella utbyten. Detta blev också starskottet för en hel våg av konsthögskolestuderande som började bjuda på diverse saker som gick att förtära på sina examensutställningar, allt från att laga korv till att vissa bjöd på exklusiva snittar med champagne.⁶

2.3 Hur skulle det gå om alla gjorde så?

Elin Wikström är en av verksamma konstnärer idag i Sverige, som har den relationella estetiken som arbetsmetod. I en aktion 1993 på Malmborgs ICA i Malmö, tillbringade hon tre veckor sovandes i en säng med en display över huvudet där det stod: *Hur skulle det gå om alla gjorde så?* Hennes konst handlar ofta om att hon utsätter sig själv för ovanliga situationer, och att vi som betraktare ”tvingas” fundera över invanda mönster eller normer. Individens handlingar kopplas ihop med sociala strukturer och globala företeelser, och nya mönster blir synliga. Med andra ord så är Wikström intresserad av den inverkan hennes ”ovanliga handlingar” har på publiken, och vad det skapar för tankar och dialoger i dessa tillfälliga möten. Titeln *Cool or lame* (smart eller töntig) är ett annat Wikström projekt, som anspelar på livsstilskrifternas klichéartade kategorisering av kända mediapersoner utifrån deras yttre image. I projektet beslöt hon att under ett år enbart gå klädd i plagg som hon själv har tillverkat, med undantag för strumpor och skor. I det samhälle som växte fram under 60-talet var hemtillverkning av kläder ett tecken på lite av en töntig inställning, något som indikerade att bäraren inte riktigt var ”med” i de nya modetrenderna och därför inte ”modern”. Efter det moderna projektets misslyckande har emellertid trendsloveriet kommit att identifieras med slöseri med naturresurser och ett reflektionslöst knäfall inför de multinationella livsstilskoncernernas diktat. Småskalig egenproduktion av livsnödvändigheter har blivit jämförbart med politisk medvetenhet och personlig ställningstagande mot näringslivets globalisering. Samtidigt kan man inte skydda sig mot misstanken att även detta ”politiskt korrekta” syfte misslyckas genom att de själva kan resultera i att en ny trend skapas. Att tillhöra Attac eller ett nätverk för alternativ konsumtion kan i vissa kretsar vara minst

lika hippt och politiskt korrekt som att bära Adidas logotypen och stå på någon trendig media persons innelista. För att sammanfatta Wiktsröms ”ovanliga handling”, är att den har ett syfte att skapa reflektion och dialog över denna ”problematik”.

2.4 Kritiken mot den relationella estetiken

När termen relationell estetik myntades av Bourriaud i mitten på 90-talet befann sig konstvärlden i lågkonjunktur.⁷ Happenings och sociala arrangemang kom därför att bli en lösning på detta problem. Främmande idéer och förhållningssätt började ta plats i gallerier och ibland utanför gallerierna genom den relationella konsten.

Det började talas om formationer istället för former, om situationer istället för objekt och det mellanmänniska mötet höjdes till estetikens svindlande höjder.⁸

Som jag nämnde tidigare blev Tiravanija en slags startfigur för den relationella estetiken, när han bjöd konstpubliken på thai-soppa, men kring 2006 började konstvärlden, och då framförallt konstkritiker att ifrågasätta relationella projekt, eftersom deras demokratiska syften visade sig vara utelämnade. I internationella medier gick man så långt som att ”dödförklara” den relationella estetiken. Den som en gång vann kritikernas gunst, hade på något sätt tappat publiken på vägen. I en intervju från 2004 för *Paletten* anser Bourriaud att publiken skulle lämnas ifred, eftersom det är ett marknadsanpassat tänkande att försöka analysera publikens reaktioner. Det märkliga ansåg kritikerna är att Bourriaud förkastar receptionsanalysen när det är verkets mottagande som står i centrum. Ifrågasättande dyker upp naturligt när det gäller den relationella estetiken och dess sätt att resonera kring konst och publikreaktioner. Hur ska ”verket” följas upp? Vad ska det resultera i? Och vilket syfte har den relationella estetiken när Bourriaud själv har sagt att publiken ska lämnas ifred?

Ett dialogiskt möte kan endast äga rum när den relationella estetikens romantiska hierarki mellan konstnär-verk-publik övergår i tennismatchens dynamik, så att publik och konstnär turas om att serva. Denna insikt har lett konstnärerna in på en ny praktik som jag väljer att kalla dialogisk estetik.⁹

Sinziana Ravini skriver i *Paletten* att Bourriaud's relationella estetik har hamnat i en återvändsgränd. Samtidigt växer den dialogiska estetiken fram. Denna ”rörelse” breder ut sig ytterligare efter att *Conversation pieces* av Grant H Kester kommer ut 2004.

3 Den dialogiska estetiken

Dialogos; Förmågan att tänka och tala tillsammans.

Konceptet ”dialogisk konst”, härstammar från den ryske litteraturteoretikern Mikhail Bakhtin, som argumenterade för att arbetet med konst kunde ses som en slags konversation.¹⁰ Termen ”dialogisk” är mer specificerad än termen ”relationell”. Där Bourriaud definierar det relationella verket som ”små tjänster” som ”lagar det sociala

kontraktets sprickor” så bjuder den amerikanske konsthistorikern Grant H. Kester in till en mer radikal kritik av orsakerna till dessa sprickor.¹¹ En ”relation” kan vara vad som helst, men dialog kräver på sätt och vis vilja och riktning. På så sätt kan dialogen på allvar bli ett teoretiskt objekt för konstens möjligheter, då den tar fasta på konsten som en öppen och kollektiv sfär. Den dialogiska estetiken arbetar specifikt mot möjligheten till att skapa en dialog. Om det går att sammanfatta konceptet i två ord så handlar det om kommunikation och utbyte.

En dialogisk estetik föreslår en väldigt annorlunda föreställning av konstnären; definierad i termerna öppenhet, lyssnande och en vilja att acceptera beroende och intersubjektiv sårbarhet. Den semantiska produktiviteten av dessa arbeten sker i mellanrummet emellan konstnären och deltagaren.¹² (egen översättning)

Denna estetik ska ge möjligheten att nå en jämlik dialog. Den dialogiska konsten syftar till en social förändring, som inte behöver innebära något världsomvälvande eller revolutionärt. Det räcker gott och väl med att göra det i liten skala för att ”förenkla” för människor, till exempel i vardagslivet. En annan punkt som Kester skiljer sig från Bourriaud är att han inte förefaller vara någon profet. Som konsthistoriker är hans uppgift att vara beskrivande och inte styrande. Hans dialogiska estetik (till skillnad från dialogisk konst) är både ett förslag för samtiden och ett perspektiv att anlägga på konsthistorien. För att beskriva hur den här typen av estetik ska drivas för att fungera i praktiken, hänvisar jag till konstvetarens Sinziana Ravini’s yttrande. Hon menar framförallt att det är viktigt att den här typen av konst drivs av ett praktiskt-moraliskt engagemang och ett ömsesidigt erkännande.

Dialogen är en svår konst, men den interkulturella dialogen är ännu svårare. Dialogen som begrepp har liksom idén om mångkultur missbrukats och urvattnats, men den har ännu inte blivit utsliten som estetisk produkt. Men för att den dialogiska estetiken inte skall falla i exotismens och maktmissbrukets fälla, måste den drivas av ett praktiskt-moraliskt engagemang och ömsesidigt erkännande.¹³

3.1 Konstnärer inom den dialogiska estetikens sfär

Nedan följer några exempel på konstnärer/konstnärsgupper som arbetar med den här typen av estetik som konstform och metod. Arbetssättet är på en pragmatisk nivå med dialogen som plattform. Ofta är dialogen början och slutet på respektive projekt.

3.2 Konsten att öppna upp för dialog

Den österrikiska konstnärsgruppen WochenKlausur har arbetat med sociala interventioner sedan 1993. Deras sak är att arbeta med olika slags förändringar där konsten fungerar som en slags plattform. Ett projekt som gruppen arbetade med

1994-1995 behandlade missbrukande kvinnliga prostituerade i Zürich som inte hade tak över huvudet, något som ledde till att kvinnornas redan utsatta position, exploaterades i ännu större grad. Ofta handlade det om övergrepp och misshandel. Det WochenKlausur gjorde var att bjuda in politiker, journalister, kommunalanställda, politiska aktivister och de kvinnliga prostituerade till att utföra en rad dialoger, under ett flertal färder tillsammans på en lustbåt utanför Zürich's hamn. Dessa båtfärder resulterade i att grupperna kunde mötas på "neutral mark" och ha dialoger, som till slut ledde till att ett pensionat, eller ett så kallat boardinghouse blev byggt, och som än i dag ger tak över huvudet till över tjugo prostituerade kvinnor varje dag. Poängen med arrangemanget var att istället för att de parter som mötte de kvinnliga prostituerade kunde sitta och gömma sig bakom sina byråkratiska skynken, så möttes de, ansikte mot ansikte.¹⁴ Att mötesplatsen utgjordes av en gammal lustbåt istället för ett kontor gjorde att dess "ansiktens möte" förstärktes. Det öppnade upp för dialoger på jämlik nivå. WochenKlausur är dock medvetna om att de inte kunde lösa kvinnornas drogproblem, som egentligen är den stora frågan i det här fallet. Vad de däremot kunde göra, var att genom en rad möten och dialoger, ge tak över huvudet till kvinnorna. Arbetet drivs på en pragmatisk nivå med dialogen som plattform och inte med ambitionen eller tron att de kan lösa de stora problemen. För dem handlar det om att främst jobba med att ordna en drägligare tillvaro för människorna i deras vardagsliv. Det bör också nämnas att Kester varnar för vad han kallar "dialogisk determinism", tron på att dialogen ska lösa allt. Många människors situation är alldeles för svår och desperat för att dialog ska vara tänkbar och bli lösningen på problemen.

3.3 Strävandet efter att blottlägga mänskliga erfarenheter

Den israeliska konstnärinnan Esther Shalev Gerz arbetar med dialog som undersökningsmetod och konstform. I sina dokumentärer använder hon sig ofta av en slags meta-dialog. Hon låter individer träffa varandra via den medialiserade bilden av sig själva. Hennes verk kan beskrivas som skapade förhandlingsutrymmen mellan den aktuella historiebeteckningen och den ännu inte skrivna historien. Hon skildrar ofta "offer" av olika slag, som drabbade av andra världskriget, eller marginaliserade förortsbor. Ett exempel på ett Esther Shalev Gerz projekt är ett arbete från 2006 i Bergsjön. Där inledde hon en dialog med människorna som bor där. Frågorna hon ställde befolkningen i Bergsjön var: "Vad skulle ni vilja ha för slags konst och var skulle denna konst kunna vara någonstans?" Med detta projekt ville hon veta om människorna på orten, som är invandrartät, behöver/önskar en konsthall eller inte. Detta samarbetsprojekt tolkar jag som, att hon bland annat vill belysa hur den svenska medelklassklass-kultureliten bör föra en dialog med dem som bor i ett område, innan till exempel en ny konsthall eventuellt ska byggas. Är det nödvändigt att "nysvenskar" ska skolas in i de "svenska" kulturella tankarna/värderingarna även om behovet eller viljan kanske inte existerar? Min tolkning av hennes projekt i Bergsjön är att hon vill belysa, hur oerhört viktigt det är att tillfråga de boende i orten, vilka behov och önskemål som finns när det gäller "kulturella projekt". Det kan annars så lätt bli ett "ovanifrån perspektiv" trots den goda viljan.

För henne är dialogen den absolut viktigaste konstformen idag och början och slutet på ett konstverk. En annan viktig del av hennes arbete, är att hon konstant strävar efter en arbetsform som inte är bunden till konstnärens ego. Hon vill blottlägga mänskliga erfarenheter.

4 Att göra gott

Jag är inte ute efter att åstadkomma drastiska förändringar av samhället i konstens namn, utan efter att skänka lite glädje genom att med konstens verktyg skapa situationer som får människor och bli sedda (i ett annat ljus) och lyssnade på (vid viljan av att ha en vidare dialog) i sitt dagliga resande i tunnelbanans sfär, på busshållplatsen, i mataffären och på jobbet. I mitt arbete har jag också undersökt människors tillit till den ”anonyma” som ger bort saker utan att kräva någonting tillbaka. Genom mina experiment/undersökningar runtomkring Stockholm fick jag genom att ge bort små gåvor och att ”ge bort” min tid, uppleva att jag initierade intressanta dialoger med människor som jag aldrig kanske hade mött eller samtalat med, om inte jag hade valt att göra dessa *sociala skulpturer*.

Livet är oändligt rikt och meningsfullt. Problemet är att vi ofta har så bråttom att vi inte hinner uppleva allt det viktiga som vi möter och allt det meningsfulla som vi gör. Det är inte alltid vi ser hur mycket vi kan göra som är meningsfullt och viktigt. Därför måste vi ibland stanna upp och se oss omkring för att upptäcka just detta. Vi måste sträva efter den där speciella känslan av mening.¹⁵

För varje undersökning jag gjorde etsade sig orden ”vi strävar alla efter en känsla av mening” alltmer fast. Lyssnandets konst och att som individ bli lyssnad på är någonting vi alla behöver jobba på. Hur ska vi annars kunna möta varandra på lika villkor? Det är viktigt att konsten ska spegla det som återfinns i vårt samhälle. Därför anser jag att den relationella/dialogiska estetiken alltid kan vara aktuell, tas upp på nya sätt och utveckla nya resonemang. Även om den relationella konsten är ett omdiskuterat sätt att arbeta på och att det finns viss kritik mot denna typ av estetik, så anser jag inte att den har blivit urvattnad som estetisk produkt. Det är dock viktigt när man ”skapar sociala skulpturer”, att det drivs av ett praktiskt-etiskt engagemang och ömsesidigt erkännande. I min gestaltande undersökning är dialogen början och slutet på allt.

5 Bearbetning och analys

Skulptera med sociala relationer. I alla aktionerna, utom den fjärde valde jag att träda fram som ”anonym”. Jag talade inte om att det som jag höll på med var en gestaltande undersökning. Jag vill även betona att jag i mina aktioner vill komma bort ifrån fokuseringen på konstnären som person. Med mina arbetsmetoder/verktyg har jag strävat efter att komma ifrån ett sådant ”egocentriskt” perspektiv. Jag fokuserar på konversationen som en konstform, och är intresserad av att pröva och testa att utföra ”sociala konversationsskulpturer”, genom att betona dialogkonst, eftersom det

är dialogen och ansikte mot ansikte mötet med människor jag är ute efter först och främst. Dialogen utgör en helhet i det här arbetet som leder in på tankar, synpunkter, reflektioner och synliggör mönster och mänskligt handlande runtomkring det som sker i den gestaltande undersökningen.

...konst kunde ses som en slags konversation; en plats för olika meningar, tolkningar och olika synpunkter.¹⁶ (egen översättning)

Att ge bort gåvor på det sätt jag gör i mina aktioner, är inte något vanligt i vårt samhälle. Vad händer när jag gör dessa sociala skulpturer? Hur får jag syn på sociala mönster via konsten? Vad händer när jag går henne eller honom till mötes i det offentliga rummet?

Denne Andre kan jag därför inte möta i föreställningen utan enbart *ansikte mot ansikte*. Jag måste gå honom eller henne till mötes. Vi lära känna varandra i den utsträckning jag öppnar mig för den andre och erkänner att den andre som sådan har en rätt som jag måste handskas med gentemot den egoism som jag annars inte vill ge avkall på.¹⁷

5.1 Du kan väl ge bort. Lite. Äpplen.

Aktion ett. Plats Östermalms tunnelbanestation. Det går att diskutera om det är ”etiskt riktigt” att jag inte sade hela sanningen när människor frågade varför jag stod och delade ut gratis äpplen. Min sociala skulptur bygger dock på att ljuga i gott syfte. Jag anser att jag inte hade fått fram samma ärlighet, reaktioner och dialoger, om jag hade avslöjat vad jag egentligen håller på med, hur motsägelsefullt det än låter. När människor insåg att jag faktiskt inte ville mer än att ge bort, utan att vilja någonting tillbaka, blev det antingen väldigt positiva reaktioner som också ledde till en dialog i en del fall, eller så skedde det en viss förvirring med ett tack och en frågande blick. Majoriteten av människorna jag mötte blev väldigt förvånade över mitt motiv till att stå där. Trots flyktigheten som förekommer i en plats som tunnelbanestationer, så stannade en del människor till och tog sig tid att samtala med mig. En kvinna gav en gengåva till mig som svar på min gåva. En annan man gav mig sitt visitkort och tipsade mig om en förening för hemlösa som samarbetar med en mataffär för att dela ut gratis mat. En annan kvinna berättade om en erfarenhet hon hade från en flygplatsvistelse där hon blev tvungen att ge bort några vinflaskor för att hon inte kunde få med det på planet, som skapat mycket misstänksamhet hos dem hon försökte ge bort till. Vårt samtal blev mer än ett flyktigt möte. I det vardagliga samhällsbruset där det mesta går ”per automatik” så finns det mycket vi inte behöver ta ansvar för. Här skedde ansikte mot ansikte möten, människor fick att stanna till och reflektera, samtala, eller uträtta en handling tillbaka. Det är av stor betydelse, för de ansikten vi möter kommer vi också att ta ansvar för. Det är viktigt att lyfta fram det ”ansvaret” när det gäller den här typen av konst som jag utövar.

Dessutom är det oerhört viktigt att alla medborgare ska få ha möjligheten att uttrycka sig eller ifrågasätta vilket yttrande som helst, för att koppla till Habermas och den dialogiska modell som han utformat.

Varje medborgare med kompetensen att tala är tillåten att delta i en diskurs, ”var och en är tillåten att ifrågasätta vilket påstående som helst, och var och en är tillåten att uttrycka hans eller hennes åsikt, önskan och behov.”¹⁸ (egen översättning)

Slutet på denna aktion var en lång dialog med en äldre man som behandlade sådant som normalt inte tas upp vid ett första möte. Han delade med sig av sin syn på det samhälle som han växt upp i, och hur han upplevde det idag. Det fick mig att fundera på mina egna fördomar och vilken syn på samhälle och politik min generation har. Att ha en dialog med en människa som växte upp i ett Sverige som såg helt annorlunda ut, gav mig en vidare förståelse för hur det kommer sig att många av de äldre personerna idag, har främlingsfientliga åsikter. Det betydelsefulla var att vi genom min aktion möttes på lika villkor, och i en öppen dialog. Det skulle vara relevant för den här mannen att få träffa fler yngre människor, gärna med första eller andra generationens invandrare för vidare dialoger. Genom en liknande aktion skulle båda parter kunna lyssna på varandra och kanske skulle mer förståelse uppstå genom dialoger. Precis som det är viktigt att var och en med kompetensen att tala ska få uttrycka sig (som Habermas talar om), så är det viktigt att mötas på en likvärdig nivå, för att dialogen ska bli en möjlighet. Sammanfattningsvis kunde jag konstatera att intressanta samtal och resonemang uppstod, kring vad misstänksamheten mot en människa som står och ger bort utan att vilja ha någonting tillbaka bestod i. En givande dialog uppstod för att jag bjöd på en oväntad situation och genom mitt verktyg, gratis äpplen fick jag människor aktiva och en del stannade kvar frivilligt i mitt tillfälliga offentliga rum. I det ”rummet” uppstod samtal, tankar om egna erfarenheter och tid för reflektion (som Einhorn talar om), trots att miljön i tunnelbanan är en stressig sfär, och där flyktigheten är en vanlig del av miljön.

5.2 Du kan väl ge bort. Lite. Godis.

Aktion två. Plats Hornstulls tunnelbanestation. Det som jag upplevde i denna aktion att mötena generellt sett blev mycket kortare och jag registrerade inte så långa samtal. Däremot gick det mycket snabbare att dela ut godiset än äpplena. I efterhand såg jag att det både har att göra med att jag delade ut på en annan plats och att det är ”enklare” att dela ut vackert förpackat godis än äpplen från en korg. När det gäller platsen så var medelåldern betydligt lägre här än vid östermalmstorg. Godiset var mer gångbart hos yngre människor, medan äpplena mer gångbara hos de äldre. En viktig orsak till att det var lättare att ge bort godis är att människor troligtvis är mer vana vid detta. Det finns många företag som marknadsför sig och sina produkter, genom att stå och dela ut ”gratis” för att kunna locka till sig nya kunder. Sen finns det organisationer, till exempel Svenska Kyrkan som använder sig av ”bjudtricket” för att kunna föra konversationer för att få nya intressenter. Värt att notera är att den snabbaste vägen till den gemene

svenska magen var genom lösgodis. Det var helt enkelt mer kommersiellt gångbart. Jag fick kommentarer om det verkligen inte var för försäljning, det som jag gav bort. Människor ville också försäkra sig om att det inte var några taggar med, när de stoppade ner handen i korgen för att plocka upp en påse. Här tänkte jag på brist på tillit till andra människor för att egoism alltmer genomsyrar vårt samhälle. Folk blev positivt överraskade när det gick upp för dem att det inte fanns något lurt med det jag gav bort. Trots att jag blev nekad av flera upplevde jag en ”mottagligare” stämning och inte lika stor misstänksamhet här än vid föregående station. Folk mötte min blick här mer även om de inte ville bli bjudna. En kvinna av rysk härkomst blev förundrad när hon förstod att det var gratis. Hon blev uppmuntrande till det som hon såg mig göra, när det gick upp för henne att det var gratis. Hon var även den som tog flest påsar under hela denna aktion. Även i en senare aktion observerade jag, att etnisk tillhörighet har och göra med hur folk interagerade med min ”sociala skulptur”. Att majoriteten av förbipasserande människor blev så förvånade över att jag stod där och delade ut gåvor utan att vilja ha något tillbaka (utan motiv), var en indikation på att folk blev medvetna om den ”egoistiska norm” som genomsyrar vårt samhälle, de flesta misstänker själviska motiv bakom när de får en gåva.

En parentes till aktionen på Hornstull station var att jag av en tillfällighet delade ut godis till en kvinna som jag hade gett bort äpplen till vid den första aktionen. Det gav mig också möjlighet till ett andra samtal, där hon berättade om sina reflektioner och hur hon upplevde mig. Hon hade först förmodat att det var ett skämt, men nu hade det satt igång tankeverksamheten och nyfikenheten i henne, genom detta andra möte. Jag såg hur oerhört viktigt det är att få människor aktiva och hålla kvar dem i ”rummet” utan att det känns tvunget eller påklistrat. Samtalen i den här aktionen pågick inte lika länge, för som nämnts, var äpplet mer upplagt för att skapa dialog, eftersom det är mer en oväntad gåva att ge bort i en offentlig miljö.

5.3 Du kan väl ge bort. Lite. Skjuts.

Aktion tre. Startpunkt Lappkärrsberget vid Universitetet. Här ville jag se hur folk reagerar när en okänd människa erbjuder att ge skjuts utan att vilja ha något tillbaka. Det talas om att vi ska försöka samåka mer när vi använder vår bil, men hur mycket tillit har vi till en okänd människa som erbjuder skjuts? Litar folk på att man som anonym person erbjuder en sådan tjänst? Vi är många som har blivit varnade sedan barnsben att man absolut inte ska hoppa in i en okänd persons bil. Det kan ju vara farligt. De som kom att delta i den här ”gestaltande bilfärden” var tre män i 20-30 årsåldern. Till en början var den första tillfrågade killen ytterst tveksam, eftersom han skulle åka längre än den hållplats jag nämnt. Han poängterade ett antal gånger att han ändå skulle bli tvungen att ta bussen. Jag insisterade dock genom att nämna att jag skulle tanka bilen sen, vilket var åt det håll som var hans önskade hållplats. Här kan det dock invändas att aktionen tappar lite mening, eftersom jag forcerade min goda vilja för att kunna erbjuda skjuts. Kille nummer två, skulle mot Tekniska högskolan och hade inget emot att jag erbjöd honom skjuts till universitetet. Kille nummer tre stod lite längre bort, men hade hört vår konversation. När han blev tillfrågad så blev han glad över erbjudandet. Nu hade jag bjudit in de här människorna till min privata sfär. Två killar

hoppade in i baksätet och en i framsätet. Fyra människor som inte kände varandra satt nu i mitt privata fordon. Stämningen var minst sagt tryckt till en början, men samtliga verkade vara positivt inställda. Jag bevitnade ett tyst samförstånd mellan mig och mina ”deltagare”. Därför var jag till en början mer fokuserad på sinnestämningen, och valde att inte ta så mycket initiativ för att fylla ut tystnaden, som i sig blev en slags dialog oss emellan. Det är viktigt att inte tvinga någon till konversation, då det så lätt blir att samtalet blir styrt från min sida. Samtal är en svår konst och det är lätt att hamna i fällan att börja styra samtalen. Något jag uppmärksammade flera gånger under mina aktioner. Efter att jag släppt av två av killarna vid Universitets tunnelbanestation började den kvarvarande killen som satt i framsätet, bli mer öppen för en dialog. Under bilfärden som pågick i cirka tio minuter fram till slutdestinationen, hann vi ha ett samtal som handlade om att samåka, energiutsläpp och hur man kan jobba för att folk ska använda sig mindre av bilen. Det visade att han själv hade gjort liknande handlingar, dock i syfte att få åka i taxifilen. Killen som satt bredvid mig hade vid start varit ytterst tveksam till att tacka ja till mitt erbjudande. Nu var han vänligt inställd och öppnade upp för ett samtal. Han var dessutom mycket öppen till mina vidare försök att erbjuda fler människor skjuts på andra busshållplatser på vägen till Sveaplan. Nämnas bör att jag erbjöd skjutsen till både män och kvinnor. Att tre okända personer hade satt sig i min bil blev sekundärt, det intressanta som uppstod nu var dialogen emellan oss. Jag är dock medveten om att det kan ses som ”oetiskt”, eftersom jag avsiktligt placerade människor i ovanliga situationer utan att säga hela sanningen. Med hänvisning till vad Kemp diskuterar i *Det oersättliga* finns en del av motivet till hur det kom sig att jag hade detta arbetssätt som metod.

Således kan ingen morallag – som till exempel regeln att man inte ska ljuga – gälla absolut, förutsett att det är hänsynen till en annan människa (som det kan vara nödvändigt att skydda genom lögnen) och inte bara respekt för en abstrakt lag som ska vara det etiskt riktiga.¹⁹

Blickandes tillbaka på händelsen uppstod ett tillit genom att jag ljög en aning och ”forcerade” erbjudandet om skjuts. Någonstans behövs det ibland att ”driva på den goda viljan och gärningen”, för att människor ska få bevittna att intentioner också kan vara goda komna ur en ovanlig händelse. Hur ska vi annars kunna jobba på tillit till ”den andre”? Innan passageraren hoppade ur bilen berättade han att det här skulle bli en intressant liten historia att berätta för folk. Jag kopplar här till vad Alfred Schütz nämner i *Den sociala världens fenomenologi*, att det är av mer betydelse vilka funderingar som sker efteråt:

Livet är omedelbart och spontant, medan mening först uppstår i efterhand, i reflektion på det omedelbara livet genom att tolka det... Det är således först när till exempel ett mänskligt handlande är slutfört som dess mening kan framstå, så länge det pågår utförs eller genomlevs det bara...²⁰

Reflektion och mening uppstår först efter en avslutad handling, det är då det går upp för en vad som verkligen hände. Medan det händer är det ofta mer av en upplevelse

och känsla av spontanitet för de iblandade. Den ”spontanitet” som sker är också en viktig del gestaltningen, annars skulle det hela kännas ännu mer konstlat. Att min siste passagerare vill föra denna historia vidare, gör att aktionen förhoppningsvis får större genomslag. Fler får ta del av aktionen och de iblandade får möjlighet till fler dialoger och reflektioner.

5.4 Du kan väl ge bort. Lite. Tid.

Aktion fyra. Anledningen till att jag har valt att ha med kontraktet som följer nedan är för att visa hur byråkratiserat det är, Konstfack som institution är inget undantag för hur komplicerat det kan vara för att få utföra en ”enkel” gärning. Efter diverse diskussioner med lokalvårdarna på institutionen och handledare, blev jag i ett tredje och sista steg via mejl hänvisad till personalenheten. Slutligen togs beslutet att jag skulle för att få göra denna aktion, med premisserna att Konstfack anställde mig för 0 kronor. Detta på grund av ifall en skada skulle ske på ”jobbet”, så skulle en försäkring gälla tack vare att institutionen har skrivit ”kontrakt” med mig.

Innan erbjudande om anställning går ut till en person ska behovet rapporteras till personalenheten, detta gäller samtliga anställningar som finns (även adjungerade och utökningar). Vi måste bevaka både omplaceringar och förtursrätt till återanställning. Först därefter skickas detta underlag till X. X behöver alla fält i fyllda.

Förnamn	Fanar
Efternamn	Al-Tai
Adress	Forskarbacken 9/lgh 311, 114 15 Stockholm
Telefon / mobil	0736xxxxxx
Personnummer	800221-xxxx
Anställningsperiod fr.o.m. – t.o.m.	2009-10-27 - 2009-10-27
Omfattning	Hur mycket kommer hon vara där? 06:30-12:30
Lön	Ingen lön. Jag ger bort tid.
Förslag på anställningstitel	Lokalvårdare
Beskriv kortfattat Arbetsuppgifterna	Skurning, sopning och polering av GDI:s lokaler. Städning i herrtoaletterna och handikapp toaletterna i vita havet. Även städning av toaletterna i seminarie gatan. Skurning och sopning i receptionens lokaler. Rengöring och dammsugning av moppar.
BESTA kodning (fylls i av personalenheten)	

Vid institution/ enhet	Lokalvården
Närmsta chef	
Verksamhet / kontering	
Anställningsform	Overenskommen anställning utan lön för att genomföra ett examensarbete på lokalvården

I den här aktionen undersökte jag huruvida det går att ge bort tid. Hur blir jag placerad och sedd av min omgivning om jag träder in och vill arbeta för att få ge bort tid? Vi jobbar ju trots allt av ett visst skäl, vare sig det gäller som anställd eller utan kontrakt (svartjobb). Jag ville också se vad jag kan få syn på när jag träder in i den här rollen. Genom att ha en arbetsdag tillsammans med lokalvårdarna på Konstfack vill jag lyfta fram dem, deras dagliga arbete och vad vi kan göra för att synliggöra och underlätta deras arbete. Ett arbete som i sig ger en del arbetsskador, och mycket på grund små saker som många i omgivningen inte tänker på. Ett exempel är om vi lämnar pappersmuggar på golvet i föreläsningssalen, så blir konsekvensen ett extra böj för att plocka upp kopporna för lokalvårdarna. Hur kommer det sig att så många osynliggör/tar för givet människorna som städar upp den smutsen vi lämnar efter oss varje dag, på de offentliga platser/arbetsplatser/skolor/högskolor vi befinner oss på? För att återvända till Kemp, så tar han upp att den moderna teknologin gör att vi tenderar att handskas med andra människor som redskap och inte som människor.²¹ Genom den här aktionen fick jag syn på hur lätt vi kan ta för givet att smutsen som vi lämnar efter oss dagligen städas undan av en ”städmaskin”. Den här städmaskinen består av människor.

Med modern teknologi har människan fått nya möjligheter att behandla andra som rent medel. De teknologiska handlingarna har i sig själv inte någon inbyggd gränssättning. Föreställningen om dessa gränser får därför hämtas från annat håll. Det är därför etiken varken är vetenskap eller teknologi, utan erfarenhetens och den berättande fantasins vision om vad människan och hennes värld är. Etiken är en människosyn, olösligt knuten till en samhällssyn och en natursyn. Av detta följer grundsatsen: SÅ SOM MAN BETRAKTAR EN MÄNNISKA, SÅ BEHANDLAR MAN HENNE OCKSÅ – OCH TVÄRTOM.²²

Den här ”tjänsten” fick mig att ha möjligheten till att föra dialoger med arbetslaget, se reaktioner, och även uppleva hur lokalvårdarna blir behandlade i det tysta. Vi kan vara korrekta utåt sett och säga att vi respekterar alla yrken på Konstfack (också att applicera i ett större samhällsperspektiv). Men verkligheten är tyvärr något av en annan tillvaro i våra lokaler. Att vi bokstavligen struntar i att göra rent toaletten efter ett besök är inte respekt och omtänksamhet. Att vi struntar i att ta upp diverse objekt från golvet är inte respekt och omtänksamhet. Syftet i denna aktion är inte enbart för att visa hur vi behandlar den arbetsgrupp som städar efter oss, utan huvudsyftet är hur vi aktivt kan arbeta för att underlätta genom små gärningar. Hur kan vi agera och handla aktivt för

dem som tar hand om de lokaler vi befinner oss i? Jag är fullt medveten om att jag inte kan sprida total solidaritet i samhället.²³ Vad jag däremot kan göra i det här fallet, är att belysa lokalvårdarna på Konstfack genom att arbeta med dem, följa dem, få se och lyssna på vad som underlättar för lokalvården i deras arbete. Sammanfattningsvis blev min aktion i att ge tid en ”allmän samhällstjänst” (travesti på allmän värnplikt). Jag är medveten om att det är en lyx för mig som examensstudent på Konstfack att kunna få träda in och ut ur en roll, men även om jag var lokalvårdare bara för en dag, såg jag och reflekterade över vad jag vill belysa med denna ”sociala skulptur”.

5.5 Du kan väl ge bort. Lite. Pengar.

Aktion fem. ”Pengar som kostar gratis.” Plats Skärholmens tunnelbanestation. Här valde jag att experimentera med idén att dela ut pengar, genom att ge bort chokladmynt. Denna gång var det flera intressanta samtal kring när människor ger bort någonting gratis, så blir det automatiskt ihopkopplat med att det ska vara något fel på det man skänker bort. Ett av de längre samtalen jag hade var med en kille som berättade om när han hade satt ut en annons för att skänka bort vitvaror i nyskick, men ingen nappade eftersom det skapade en misstänksamhet. Han upplevde att många tänkte att det måste vara något fel på det han försökte skänka bort eftersom det inte kostade något.

I tidigare avsnitt skrev jag om kvinnan som gav en gengåva. På den här stationen var det en kille i yngre tonåren som erbjöd sin godispåse till ett barn jag stod och delade ut till. Jag tolkar det som att han såg vad som skedde och ville ge ett gensvar, som också var ett ansvar på samma gång. Vissa människor hade till och med stått och betraktat mig på håll för att lite senare komma och ta kontakt med mig, bland annat för att berätta att de upplevde en förundran och frustration över att det kan vara så svårt att stå och dela ut, trots att det är gratis. Kemp skriver i *Emmanuel Lévinas – En introduktion* om hur bland annat förhållandet upprättas genom språket. En dialog som verkar på en jämlik nivå, för samman människor. Den leder inte alltid till ett samförstånd, däremot ger den chans till ett möte där möjlighet finns att konversera, lyssna och se ”den Andre”.

Vi kan inte tänkas samman till ett begrepp, men vi kan samtala. Förhållandet mellan oss upprättas i språket.²⁴

Min känsla var tydlig, generellt sett var det inte lika ”slutet” som i föregående aktioner. Trots att jag upplevde mig själv som en ”outsider” i alla aktioner, såg människor mig mer här, var öppna, nyfikna på att möta mig och ville vara mer delaktiga i det som pågick. Det är oundvikligt att inte komma in på den kulturella aspekten. Majoriteten av de mötande hade sydeuropeiskt/ latinamerikanskt/ mellanöstern/afrikansk/asiatisk börd, vilket var en skillnad från föregående aktioner. Min undersökning hade förmodligen blivit mycket mer spridd om jag hade gjort det här på olika kontinenter. I varje kultur finns det ett ”inlärt och ärvt” sätt hur vi möter, behandlar och vilken tillit och öppenhet vi har mot ”nya/okända människor”. En annan sak att notera är min egen etnicitet: hade jag blivit bemött annorlunda om jag som svensk kvinna/med skandinaviskt utseende hade stått där och delat ut gratis? Hur hade jag då blivit sedd på Skärholmens

station? Någon förbipasserande kommenterade att pengarna kostade gratis. En mening att lägga på minnet, med tanke på hur vårt konsumtionssamhälle ser ut idag och att det är pengar som sätter de flesta människor i rörelse.

5.6 Du kan väl ge bort. Lite. Avlastning.

Aktion sex. Plats Hemköp vid T-centralen. Min idé denna gång var att erbjuda hjälp i mataffären, allt från att bära varor till att packa varor. Detta för att bland annat underlätta för människor som storhandlar och är i behov av lite avlastning, småbarnsmammor och äldre människor. Jag var även nyfiken på vilka reaktioner omgivningen skulle ge när en okänd människa vill ge bort en sådan tjänst. Hur skulle människor reagera? Och hur skulle det fungera med tilliten hos andra? Vad jag upplevde under den här aktionen var att de människor jag försökte erbjuda hjälp reagerade negativt, några reaktioner var väldigt avvisande. Jag blev inte positivt bemött, min känsla var att det jag stod och utförde var en provokation. Mitt sista försök till att erbjuda hjälp, var mötet med en äldre kvinna som reagerade starkt negativt. Därför valde jag efter en stund att avbryta denna aktion eftersom mitt syfte inte är att provocera eller försätta folk i obekväma situationer. Med hänvisning till vad Kester diskuterar är det dock viktigt att utmana vad som är taget för givet i vårt samhälle så att vi bland annat ska ha möjligheten att skapa en mer komplex förståelse hur vårt samhälle fungerar.

Dialogiska arbeten kan utmana dominerande representationer av ett samhälle som är taget för givet, skapa en mer komplex förståelse och sympati för det samhället, bland en bredare publik.²⁵ (egen översättning)

Här handlar det mycket om folks tillit och integritet. Jag upplevde att jag gick lite för nära in på människors privata sfär. Det hela kändes olustigt och stötande att jag som anonym bara steg fram och erbjöd hjälp. Känslan var omgående att det skulle bli svårt att få igång samtal med mötande. Om det var någonstans under projektets gång som människor nästan reagerade med aggressiv misstänksamhet, så var det här. Jag blev ofrivilligt formad till en märklig och obehaglig figur. Jag som från början hade kommit till mataffären med den ”goda” intentionen att avlasta, misslyckades totalt som ”anonym” med mina försök att hjälpa till. Upplevelsen i den här aktionen var att jag gick för nära in på folks privatliv, stolthet och integritet.

6 Resultat och tolkning

Min arbetsmetod var att uträtta goda gärningar och små aktioner för att väcka människors uppmärksamhet. Som ”anonym” gav jag bort gåvor i det offentliga rummet. Det jag gav bort var äpplen, godis, tid, skjuts, ”pengar” och avlastning. Sammanfattningsvis blev det min tid och tjänster jag gav bort i samtliga aktioner. Det är någonting människor inte är vana vid i vårt samhälle, där det ständigt fattas tid och där det generellt finns ett bakomliggande motiv när vi får gåvor i det offentliga rummet. I dessa ”icke-provokativa” handlingar uppstod det dialoger, där människor fick stanna till, reflektera, samtala eller ge en gengåva. I den ”sociala skulpturen” som skapades

via möten människor emellan vill jag lyfta fram att de ansikten vi möter kommer vi också att ta ansvar för. Med tanke på hur det ser ut i vårt vardagliga liv där det mesta går ”per automatik”, är det också lättare att se förbi vårt ”(mänskliga) ansvar”. Därför är det av betydelse att lyfta fram ”ansikte mot ansikte möten” som var den viktigaste beståndsdel i den här typen av konst jag utövar. När människor blev så förvånade över att jag inte ville ha något tillbaka, blev det också en klar indikation på den egoistiska norm och brist på tillit till andra, som alltmer genomsyrar vårt samhälle. Intressanta samtal och resonemang uppstod kring vad misstänksamheten mot en människa som står och ger bort utan att vilja ha någonting tillbaka bestod i. Flera samtal blev mer än ett flyktigt möte och människor deltog på ett aktivt sätt. Många ville försäkra sig att det inte var några taggar med det jag gav bort innan de tog emot gåvan. Jag hade dialoger med flera människor om att de flesta misstänker egoistiska motiv bakom, när de får en gåva. Jag hänvisar till Kemp som i *Det oersättliga* diskuterar dialogen som det första steget, hur viktigt den är om vi vill sträva efter det etiska idealet om mänsklig gemenskap.

Dialogen är det första steget mot förverkligandet av det etiska idealet om en äkta mänsklig gemenskap.²⁶

”Ge bort tjänster och att ta till sig det oförutsägbara.” I de aktioner jag utförde uppstod det saker genom att jag tog kontakt med människor för att bjuda på olika former av gåvor i en oanad situation. En del av undersökandet låg i hur de här små handlingarna inverkar på vårt vardagsliv, och att försöka förstå sociala strukturer genom konsten i det utvidgade fältet. Gåvorna blev en katalysator för att skapa möten med människor. De oväntade situationerna ledde till handling och dialoger, vilket också var min intention i undersökningen. De oförutsägbara reaktionerna och resultaten blev också en viktig del av processen. Att jag inte visste vad som väntade mig när jag steg ut i det offentliga rummet var också betydelsefullt, ”spontaniteten” bidrog till att fler människor deltog i dialoger. Det är också essensen i social skulptur, att människor aktivt möts. Det påvisar hur oerhört viktigt det är att alla medborgare ska få ha möjligheten att uttrycka sig eller ifrågasätta det som sker runtomkring oss för att diskussioner ska uppstå om det som är taget för givet i vårt samhälle, i det här fallet vad/hur vi tänker och ser på att ge bort gåvor utan ”baktanke”. Jag observerade bland annat att dessa små handlingar i det vardagliga offentliga rummet skapade kedjereaktioner, vilket leder mig in på ett större perspektiv. Små positiva följder kan leda in på större positiva följder i samhället. De människor som valde att föra sina upplevelser från aktionerna vidare, gör att dessa förhoppningsvis får större genomslag. Fler får ta del av den ”sociala skulpturen” och de inblandade får möjlighet till fler dialoger och reflektioner. Slutligen noterade jag också i de olika aktionerna att etnisk tillhörighet har och göra med hur folk interagerade.

7 Slutdiskussion

Det är viktigt att klassrummet flyttas ut från sin ”traditionella position”, för att få in samtidsanda i bildundervisningen. Precis som undervisningen i samhällskunskap ständigt behöver uppdateras, så bör bildpedagoger anpassa bildundervisningen efter vad som sker i den samtida konsten. Syftet är att eleverna ska få nya perspektiv och få se element ur ett bredare konstperspektiv. Konsten är ett nät som spänner sig vidare än det som sker på gallerier, konstakademier och övriga ”klassrum”. Fortfarande har många elever ett smalt och teknikbaserat perspektiv på konst, och det på grund av hur bildämnet generellt undervisas i skolan. Det är fullt möjligt att använda det relationella/dialogiska estetiska tankesättet som ett komplement och samtida kontrast till den traditionella bildundervisningen. Att till exempel visa att det går att jobba med ”snäll konst” som ett politiskt redskap. Att diskutera med elever om konstnärer som aktivt jobbar sig bort från gallerier. Till exempel vad händer när en etablerad konstnär väljer bort de etablerade gallerierna till förmån för en utställning i en mataffär belägen i ett ”icke attraktivt bostadsområde”? Vad sänder hon/han ut för signaler/budskap? Det är viktigt att bildpedagoger ska ha en levande dialog med elever om sättet att se på konst, det skulle också ge ett lyft för ämnets relevans. Dessutom, ju mer bildundervisningen integreras med andra ämnen i skolan desto mer är det möjligt att se konstens betydelse ur ett samhällsperspektiv. Vi behöver detta, annars kommer bild som ämne i skolan fortsätta vara hotat av nedskärningar, som till exempel nu senast med den nya gymnasiereformen. Vidare frågor som rests under arbetets gång var hur konsten kan ”hjälpa till” när människor är bortom möjligheten att bli involverade i en slags social skulptur? Hur kan vi växla från vårt ”vanliga” sätt att tänka till att skapa medkännande strukturer i vårt samhälle/kultur? När du är medkännande med dig själv och andra, drar du till dig andra själar av samma frekvens. Med dem kan du genom dina intentioner och aktioner skapa en mer medkännande värld. Under projektets gång bekräftades det gång på gång att det aldrig är bortkastad tid att sprida glädje och värme. Det är vad du har för avsikt som du också blir. Att visa upp tillvaron ur en annan vinkel, via konstens redskap. Eller ”bromsa” och ifrågasätta vad som sker i omvärlden. Grundidén med den relationella/dialogiska konsten är ofta att göra en markering mot förvandlingen av konstverket till en vara på den internationella marknaden.

Hur skulle omgivningen interagera om jag gav bort riktiga pengar? Under varje aktion dök fler idéer dök upp om hur man eventuellt vill fördjupa sig ytterligare i undersökandet av att ge bort utan att vilja ha någonting tillbaka. Vad det gäller de gåvorna jag gav bort under projektets gång, så landar min ”sociala skulptur” i att jag ger tid och mig själv i samtliga aktioner. Därför upplever jag det som något viktigt att ta mig själv, ”den Andre”, omgivningen och den offentliga sfären på allvar, för att det ska bli en ömsesidig respekt och välvillighet.

7.1 Didaktisk diskussion

”Konsten i det utvidgade fältet, ett utvidgat sätt att se på skolan.” Att ha *social skulptur* som en del i undervisningen får eleven att förhoppningsvis ta med arbetssätt och tankegångar ut från det ”fyrkantiga klassrummet”. Under praktikperioder har jag noterat ”prestationsångest” hos en del av eleverna på bildlektionerna. Den traditionella bilden av konstnären som tekniskt skickligt geni hänger i allra högsta grad kvar. Eleverna som inte tycker att de är så duktiga på att teckna/måla har svårt att få ett vidare intresse för det bildpedagogiska fältet. Social konst/relationell/dialogisk estetik kan dessutom vara en del i undervisningen som öppnar upp möjligheterna att se konsten i ett ”nytt ljus”, det vill säga att eleven ser på konst och sitt eget skapande ur ett vidare perspektiv. Eleven får undervisning i att konst går djupare än enbart teckning och måleri, gör också att fler ingångar för intresse för ämnet och dess relevans skapas. Kunskaper breddas och fördjupas om det finns fler ingångar till bildämnet. Därför är det av betydelse att det bildpedagogiska fältet också ”uppdaterar” sig. Undervisningen ska kunna kopplas till vad som sker i samtiden också ur ett konstperspektiv. Det är mycket relevant att barn och ungdomar får se i ett tidigt skede att konsten går att applicera på så mycket mer, även ur ett socialt/samhällsperspektiv. Habermas påpekar att där vi blir bättre på engagemang och beslut, så kan det skapa processer för framtiden.

Denna jämlika interaktion bildar en känsla av ”solidaritet” bland diskursiva deltagare, som är, av ett resultat, ”intimt länkade” i ett intersubjektivt delad form av liv...” Medans det inte finns någon garanti att dessa interaktioner kommer att resultera i samstämmighet, kommer vi trots det att utrusta dem med provisorisk auktoritet som rör oss mot en gemensam förståelse till försoning. Vidare, genom av att få att delta i dessa utbyten kommer det att få oss att bli bättre på engagemang och beslut – att skapa processer för framtiden.²⁷ (egen översättning)

7.2 Hur kan jag undervisa detta i skolan?

Hur skulle denna form av undervisning/didaktiskt arbete kunna ske i skolan? Med hänvisning till aktion fyra, skulle det vara värdefullt för många elever att utföra en ”allmän samhällstjänstaktion”, för att verkligen få inblick i det som sker i arbeten som kanske blir tagna för givet/osynliggjorda. En ”social skulptur” där eleven själv träder in i en roll, skulle kunna leda till en skolmiljö där eleverna förstår värdet av att inte slänga skräp efter sig eller att plocka undan tallrikarna i matsalen. Hur kan man applicera exempelvis aktion ett och två i undervisningen? Här skulle det vara mer lämpligt om eleverna jobbade två och två. Projektet skulle kunna börja med funderingar över vad man skulle vilja skänka bort. Det är viktigt att eleven känner sig delaktig och att man som pedagog jobbar på att det bildas ett engagemang och en strävan efter mening. Väl ute i det offentliga rummet skulle det också vara passande att jobba i grupp med att dela ut gåvor, eftersom det kan vara svårt/upplevas jobbigt att göra denna aktion ensam.

”Arrangera olika typer av konversationer grupper emellan.” Att bjuda in personer från ålderdomshem till skolorna. I vår samtid har glappet mellan de äldre och

yngre växt. En stor del av de äldre människorna som befinner sig i Sverige, sitter på ett äldrehem i "förvaring" och väntan på att dö. Vad blir konsekvenserna av att vi "gömmer undan" en stor del av den äldre befolkningen? Många barn och ungdomar har en stor distans till våra äldre idag. Detta mycket på grund av att det inte finns så många naturliga möten yngre och äldre emellan. Döden blir också något främmande, när det egentligen är en naturlig del av livet. Det skulle vara nyttigt för barn och ungdomar att bli påmind om det, så att livet inte "tas för givet", eller att triviala problem inte växer till något med omåttliga proportioner (terapi och psykofarmaka är tyvärr vardagsmat idag). För äldre personer skulle det också vara nyttigt att träffa ungdomar och samtala, så att glappet mellan "vi och de" ökar. En stor del av de yngre idag har ett annat etniskt ursprung eller är andra "generationens invandrare". Det finns fortfarande en stor rädsla och okunnighet om människor från ett annat etniskt ursprung hos många svenskar ur den äldre generationen. Det talas det gärna inte om i vårt "politiskt korrekta" samhälle. Det skulle vara nyttigt för bägge parterna att mötas på "neutral" mark. Några exempel på hur man skulle kunna ha relationell/dialogisk estetik till den här problematiken som finns i vårt samhälle är till exempel att anordna "konversations festivaler" ute på skolorna, samarbetsprojekt mellan äldreboende och skolor, i både konst och designområdet, alternativt andra typer av workshops där dialogen fungerar som en katalysator.

"Människan/eleven är vad hon själv gör sig till." En annan tanke/idé är att det projektmässigt skulle fungera alldeles utmärkt att ämnesintegrera filosofi (alternativt psykologi) med bildämnet, detta gäller på den gymnasiala nivån. Vad som skapas är en form av existensiella möten. Samtalet blir ett viktigt redskap för eleven. Vad som belyses är hur viktig en dialog är oss emellan för att vi ska kunna förändra, vad det än gäller i vår omgivning. Till exempel kan dialog emellan elever och skolpersonal vara en början på re-design på skolmatsalen som oftast är en bullrig och omysig miljö. Att elever och personal får mötas på samma nivå. Viktigt att elever känner att det finns möjlighet att förändra sin skolmiljö. Då är chanserna större att den känslan också följer med i vuxen ålder, att kunna göra gott och vara till "nytta för samhället".

Livet är så vist inrättat att ingen på allvar kan försöka hjälpa en annan utan att hjälpa sig själv.²⁸

Noter

1. Stefan Einhorn (2008), *Konsten att vara snäll*, Stockholm, Bokförlaget Forum, s.53
2. Nicolas Bourriaud (1998) *Relational Aesthetics* Les presses du réel, s. 7 ff.
3. <http://www.walkerart.org/archive/4/9C43FDAD069C47F36167.htm>
Beuys, Joseph, Biografi, 2009-11-30
4. <http://www.vilks.net/?p=509>
Vilks, Lars, 2009-10-11
5. http://www.vilks.net/konstteori/konsten1975-2005/avd4/interaktivitet_undersokning.html
Vilks, Lars, 2009-10-26
6. Sinziana Ravini (2006), ”Dialogisk estetik och den relationella estetikens uppgång och fall”, i *Paletten* nr. 2/2006, s. 4
7. Ravini, (2006), s. 4
8. Ravini, (2006), s. 4
9. Ravini, (2006), s. 4
10. www.iep.utm.edu/b/bakhtin.htm
The Bakhtin Circle, 2009-11-31
11. Ravini, (2006), s. 4
12. Kester, Grant(2005): ”The Role of Dialogue in Socially Engaged Art”, i Kocur, Zoya och Leung, Simon (red.) (2005) *Theories in Contemporary Art since 1985*, Blackwell Publishing Ltd, s. 81
13. Ravini, (2006), s. 9
14. Grant H. Kester (2004) *Conversation Pieces*, University of California Press, s. 98 ff.
15. Einhorn (2008), s.195
16. Kester (2005), s. 79
17. Peter Kemp (1992), *Emmanuel Lévinas- En introduktion*, Bokförlaget Daidalos AB, s. 40
18. Kester (2005), s. 80
19. Peter Kemp (1991), *Det oersättliga*, Brutus Östlings Bokförlag Symposium, s. 58 f.
20. Alfred Schütz (1999), *Den sociala världens fenomenologi*, Bokförlaget Daidalos AB, s. 11
21. Kemp (1991), s. 38 f.
22. Kemp (1991), s. 294 f.
23. Kester (2004), s. 98 ff.
24. Kemp (1992), s. 40
25. Kester (2005) s. 83
26. Kemp (1991), s. 13
27. Kester (2005), s. 80 f.
28. Ralph Waldo Emerson, citerad i Einhorn (2008), (försättsblad)

Källförteckning

Tryckta källor

- Bourriaud, Nicolas (1998) , *Relational Aesthetics* Les presses du réel
- Einhorn, Stefan (2008), *Konsten att vara snäll*, Stockholm: Bokförlaget Forum
- Kemp, Peter (1991), *Det oersättliga*, Stockholm/Skåne: Brutus Östlings Bokförlag Symposium
- Kemp, Peter (1992), *Emmanuel Lévinas – En introduktion*, Bokförlaget Daidalos AB
- Kester, H. Kester (2004) *Conversation Pieces*, Berkely och Los Angeles: University of California Press
- Kester, Grant (2005): ”The Role of Dialoge in Socially Engaged Art”, i Kocur, Zoya och Leung, Simon(red.)(2005) *Theories in Contemporary Art since 1985*, Blackwell Publishing Ltd.
- Kocur, Zoya & Leung Simon (red.) (2005) *Theory in contemporary Art since 1985* Blackwell Publishing Ltd
- Ravini, Sinziana (2006) ”Dialogisk estetik och den relationella estetikens uppgång och fall”, i *Paletten* nr. 2/2006.
- Schütz, Alfred (1999), *Den sociala världens fenomenologi*, Göteborg: Bokförlaget Daidalos AB

Internetkällor

- <http://www.konsten.net/arkivet/wikstrom.html> Wikström, Elin, 2009-10-15
- <http://www.vilks.net/?p=509> Vilks, Lars, 2009-10-11
- <http://www.konsten.net/narbild/loveanddevotion.html> 2009-10-16
- <http://www.loveanddevotion.org/> 2009-10-16
- http://www.vilks.net/konstteori/konsten1975-2005/avd4/interaktivitet_undersokning.html Vilks, Lars, 2009-10-26
- <http://www.walkerart.org/archive/4/9C43FDAD069C47F36167.htm> Beuys, Joseph, Biografi, 2009-11-30
- www.iep.utm.edu/b/bakhtin.htm The Bakhtin Circle, 2009-11-31

